

MENTALITY AS A CATEGORY OF SOCIAL PHILOSOPHY AND ITS METHODOLOGICAL ROLE

A. G. Kravchenko

Abstract. *The article gives an analysis of genesis of mentality as a category in the works of West European thinkers, its role in the development of historical and social-philosophical thoughts. It outlines relations of the category “mentality” with other categories, which reveal phenomena similar by meaning. It defines the role of category “mentality” for studies of society development.*

Keywords: *mentality, spirit of nation, national character, nation, society, social philosophy*

УДК 1:26: 314/316

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ІДЕНТИЧНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

О. Р. ГАВЕЛЯ, аспірант* кафедри філософії
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
E-mail: 380509330001@ya.ru

Анотація. *Розглянуто аксіологічні засади формування самосвідомості сучасного православного християнина. Поняття толерантності розглядається в контексті секуляризації сучасного європейського суспільства. Окреслені ідентичні українській культурі християнські цінності, серед яких повага до людської гідності, свобода, толерантність, справедливість, відповідальність, милосердя, миротворчість і примирення.*

Ключові слова: *аксіологічні засади, свобода, толерантність, справедливість, відповідальність, милосердя, миротворчість, примирення, ідентичні християнські цінності*

Актуальність. *Актуальною проблемою сучасного українського суспільства є визначення аксіологічних засад формування самосвідомості сучасного православного християнина. Важливість дослідження окреслено необхідністю визначення основоположних принципів європейської інтеграції молодого покоління України на основі ідентичних християнських цінностей. Розглянемо проблему в*

* Науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент А. В. Кудін

© О. Р. Гавеля, 2017

контексті тих християнських цінностей, які можуть об'єднати віруючих людей на шляху здійснення ними миротворчих та милосердних справ, сприяти налагодженню миру та злагоди між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних і зарубіжних учених: В. Брауна, Е. Джулімана, І. Добронравова, А. М. Кадикало, О. Р. Козловського, М. П. Мchedлова, М. Б. Хомякова, В. Л. Хромець, О. М. Сідоркіна, В. Д. Шинкарука, Л. А. Чекаленка та ін. [1-12].

Мета дослідження – здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми; визначити критерії наукового аналізу світоглядно ідентичних християнських цінностей як основоположних принципів європейської інтеграції молодого покоління України; здійснити їх релігієзнавчо-філософський аналіз; визначити подальші перспективи дослідження означеної проблеми.

Матеріали та методи дослідження. Релігієзнавчо-філософський аналіз християнської аксіології сучасного суспільства вимагає передусім застосування феноменологічного методу, який дозволяє виявити її специфіку, особливість, сутність та вплив православної релігії на формування свідомості сучасної молоді. Порівняльний метод дозволяє встановити суттєве й уникнути другорядного, виявити спільне та відмінне у наукових та теологічних інтерпретаціях уявлення ідеалу свободи і справедливості. Структурно-функціональний та аналітичний методи мають допомогти з'ясувати вплив духовних цінностей православної культури на формування свідомості сучасної молоді, вироблення в неї специфічних релігійно-філософських та етичних людських рефлексій.

Результати дослідження та їх обговорення. В дисертації українського релігієзнавця А. М. Кадикало “Проблема свідомості у контексті взаємодоповнення релігійного та наукового дискурсів” [3] здійснюється філософський аналіз поняття свідомості через призму релігійного та наукового дискурсів, у процесі їх взаємодії та надається огляд існуючих в історії релігійної і наукової думки основних підходів до вивчення взаємозалежності процесу пізнання і синкретичного та секулярного типів світогляду, з акцентуванням уваги на постнекласичній парадигмі. Водночас малодослідженим залишається питання формування свідомості сучасної молоді в контексті православних християнських цінностей.

Український філософ О. Р. Козловський в роботі «Релігійна свідомість та релігійні практики населення сучасної України як предмет соціально-філософського аналізу» [4] розробив структурно-типологічний підхід до аналізу релігійної свідомості та релігійного

досвіду й запропонував нову інтерпретацію тенденцій в еволюції релігійності населення сучасної України.

Здійснюючи аналіз взаємовідносин релігійної свідомості та релігійних практик, учений звертає увагу, що включно з такими складовими, як релігійні інститути (церкви, секти, громади) та прийняті в їхніх межах ритуали, є конче важливим аналіз проблеми гармонізації міжконфесійних відносин. На думку О. Р. Козловського, існуюча колізія між об'єктивним (релігійні інститути й релігійні традиції, що їх суб'єкт отримує вже сформованими і готовими) та суб'єктивним (світоглядні й емоційно-психологічні складові релігійного досвіду) аспектами соціального функціонування релігії відтворюють колізію соціальної філософії як такої. Зазначена колізія має вигляд дилеми неможливості віднайти єдину мову опису об'єктивних і суб'єктивних соціально-політичних феноменів.

На думку О. Р. Козловського, потенційно релігійною свідомістю є свідомість, що акцентована постаттю “Великого Іншого”, проте ця постать не передбачає можливості втілення в якийсь антропоморфний образ Уявлюваного і набуття рис “маленького іншого”. Тому в цій структурі Символічне домінує, тоді як роль Уявлюваного мінімізується максимально можливою мірою. Така свідомість може бути атеїстичною або антитеїстичною, а може бути й релігійно нейтральною, проте в її координатах відсутня сама ідея Бога як Абсолютної Особи, здатної інтегрувати реєстри Символічного, Уявлюваного і Реального, залишаючи недоторканою саму матрицю, яка лише потенційно може наповнитися релігійним змістом. Учений визначає “специфікацію” релігійної свідомості наступним чином: “релігійною можна вважати таку свідомість, структура якої передбачає можливість ототожнення постаті “Великого Іншого” сфери Символічного із постаттю “маленького іншого” сфери Уявлюваного”. У цьому контексті віра є упевненість в тому, що обмежений у просторі/часі емпіричний предмет (або індивід) сфери Уявлюваного може бути представником безкінечності Символічного Універсуму, тобто що “Великий Інший” може являтися. Будучи максимально формальним і структурним, це визначення, на думку О. Р. Козловського, дає змогу охопити усі види релігій [4, с. 49-50]. Досить суперечливими, на нашу думку, є поняття «“Великий Інший”, що може являтися». Православна релігія оперує досить чіткими поняттями, які не потребують в так званих їх «універсалізації».

Не зважаючи на ретельний аналіз триади “Символічне-Уявлюване-Реальне” як інструменту опису структури релігійної свідомості, поза увагою ученого залишилися такі важливі поняття як ідеал свободи і справедливості, який міститься в цінностях

православної релігії і виступають важливим інструментом формування свідомості сучасної молоді та їх ідентифікації у проєкті формування української національної держави та української нації.

Важливе значення у формуванні релігійної свідомості особистості робиться на описові мови у термінах мовленнєвої комунікації і типів конструкцій, які використовуються у православній релігії. Мова є доцільною діяльністю, механізми якої детерміновані цілями. Віра від почутого, а почуте – від Слова Божого.

Існує ще один образ мови, який має чи не найбільшу філософсько-антропологічну значущість, а саме: мова як «домівка буття». Дане метафоричне висловлювання належить М. Гайдеггеру. У «Листі про гуманізм» він писав: «Мова є домівка буття. У домівці мови живе людина». Мова здійснювана буттям і пронизана його ладом домівка буття. Тому існує необхідність осмислення сутності мови православного християнина у її відповідності буттю, а саме, як цю відповідність, тобто як домівку людини. За Гайдеггером, людина – не лише жива істота, котрій серед інших її здатностей притаманна і мова. Мова є домівка буття, мешкаючи у якій людина екзистує, оберігаючи істину буття, належить їй. У його концепції перевертається традиційне для метафізики відношення «думка-мова». Для німецького мислителя мова є не стільки засобом для вираження думки, скільки думка є способом актуалізації первісних смислів, які притаманні мові. Отже, гайдеггерівський проєкт подолання метафізики, а точніше, класичної теорії пізнання з її жорстким протиставленням суб'єкта і об'єкта і розглядом світу як об'єктивного, незалежного від людини, і акцент на буття людини у світі, призвели до того, що прагматику мови, її використання у різних контекстах людської життєдіяльності уже неможливо нехтувати і, водночас, сприймати як аспект вияву життєвого світу і людської свідомості. Таким чином унеможлиблюється використання поняття «“Великий Інший”, що може являтися», по відношенню до живого Бога, в якого споконвічно вірили православні українці.

На особливу увагу заслуговує методологія дослідження, розроблена зарубіжними філософами М. П. Мчедловим, Ю. А. Гавриловим та А. Г. Шевченко. Вчені визначають наступні критерії, які найкраще характеризують образ сучасного віруючого: світоглядні орієнтації респондентів (віруючі, безрелігійні світоглядні орієнтації (невіруючі або байдужі до релігії), коливаються між вірою та невір'ям, вірять у надприродні сили); конкретна конфесійна приналежність; соціально-демографічні світоглядні орієнтації за статтю, вікові особливості віруючих, освітній рівень респондентів різної світоглядної орієнтації, сфери трудової діяльності респондентів різної світоглядної орієнтації (державний і недержавний сектор); рівень матеріального

забезпечення респондентів різної світоглядної орієнтації; політичні вподобання віруючих; ступінь довіри до органів влади та суспільних інститутів [5]. Поза увагою дослідників залишається важливий пласт, що складається із особистих інтересів та духовних потреб віруючих, який також потребує окремого аналізу в контексті визначення аксіологічних засад формування самосвідомості сучасного православного християнина в Україні.

Основними духовними цінностями українського народу дослідники називають цінності національної державності, християнська віра та українська мова.

Європейський Союз має систему цінностей, що поєднують окремих людей та нації, надаючи їм дещо загальної, спільної ідентичності. Така спільність, європейська ідентичність, є історичним результатом розвитку європейського регіону, поєднання культур і духовних цінностей європейських народів. Духовний та культурний спадок Європи утворено як єдність грецької філософії, романського права, християнства, гуманізму, просвітництва, духовності. Основні європейські цінності, що наводяться профільними організаціями та на яких базується європейська спільнота, це:

- повага до людської гідності;
- фундаментальні права, включаючи права спільнот та родин;
- свобода (волевиявлення, свобода слова, свобода ЗМІ);
- демократія;
- рівність усіх членів суспільства, включаючи меншини та незалежно від гендеру;
- верховенство закону;
- плюралізм;
- відсутність дискримінації;
- толерантність;
- справедливість;
- солідарність;
- відповідальність.

Головними цінностями у сучасній Європі є демократичні цінності, коли у центрі знаходиться людина, а не держава – на відміну від радянського та пострадянського суспільства. Означені європейські цінності є важливими складовими формування сучасного демократичного суспільства в Україні.

Розуміння толерантності в контексті християнської аксіології слід розуміти як повагу до особистості людини. Автори Декларації принципів толерантності (ЮНЕСКО) розуміють її як повагу до розмаїття культур.

У якості філософії людського буття толерантність є концентрованим вираженням величі та історичної значущості кожної людини, народженої і вихованої в певній культурі. Саме це визначає історичну цінність самої людини, етносу, до якого вона належить, і, звичайно, культури.

Отже, філософію толерантності ми розглядаємо як концентроване вираження усього багатства культур, створених людством, яке виявляється у всіх видах прямих і опосередкованих відносин. Таким чином, толерантність як філософське ставлення не лише пояснює, на якій фундаментальній основі може і має будуватися єдиний освітній простір, але й достатньо визначено і змістовно розкриває шляхи, на яких воно може будуватися і зміцнюватися.

Толерантність є однією з європейських цінностей і основою демократії і прав людини. Нетерпимість у поліетнічному, поліконфесійному або полікультурному суспільстві призводить до порушень прав людини, насильства та озброєних конфліктів. Толерантність передбачає терпимість до відмінностей серед людей, уміння жити, не заважаючи та не порушуючи прав і свобод інших.

Принципи толерантності як основні права і свободи закріплені в законних актах і проголошені в міжнародних деклараціях. Тому інтеграція України в Європу має проходити крізь призму прийняття та встановлення сучасних європейських цінностей, які є ключовими в різних сферах існування Європи. Європейські цінності близькі і зрозумілі кожній людині. Тому шлях до пізнання народу лежить через реконструкцію його духовних цінностей.

Діалог і взаємодія європейських та українських духовних цінностей – основоположні принципи європейської інтеграції освіти України та формування толерантності молоді. Європа має багатий історичний досвід: у більшості європейських країн.

Одним із пріоритетів стратегічного розвитку України визнано інтеграцію нашої держави в європейське співтовариство. Європейський вибір України зумовлений її геополітичним походженням та спільним історичним формуванням і розвитком європейської культури. Пріоритетом сучасної освіти є надання молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних вмінь адаптуватись до життя і навчання у різних країнах Європи, бути мобільними, соціально талановитими, здатними до комунікації, толерантності та захисту своїх прав.

Але така інтеграція потребує миру на території самої держави. 2 грудня 2015 року відбулася лекція Е. Джулімана про миротворчість і примирення, в якій він розглядає питання: як наблизити мир, не чекаючи закінчення війни?; як досягти порозуміння між частинами українського суспільства з різними точками зору та позиціями,

переселенцями та громадами, які їх приймають? Теоретичне і практичне значення лекції в контексті миротворчої діяльності в Україні посилюється досвідом роботи Е. Джулімана як фахівця із багатокультурного порозуміння, старшого радника Норвезького Гельсінського комітету з питань освіти, фахівця у сфері миротворчості в Норвегії, Білорусі, Російській Федерації, на Південному Кавказі та Західних Балканах, учасника Всеукраїнської освітньої програми «Розуміємо права людини» та ін. [1].

Важливе аксіологічне значення у формуванні світогляду православного християнина має милосердя. В статті В. Д. Шинкарука «Виховання милосердя майбутніх педагогів у процесі позааудиторної діяльності» уточнено сутність понять «милосердя», яке розуміється ученим як моральна якість особистості, в основі якої лежить любов до людей, оточуючих, що виявляється у здатності людини до співчуття, співпереживання, чуйності, доброти, турботливого ставлення до оточуючих, реальної допомоги всьому живому [11, с. 209]. Значна увага В. Д. Шинкаруком приділяється питанню педагогічного милосердя, яке, на його думку, неможливе без щирої любові до дітей – дбайливого, співчутливого ставлення, відповідальності за життя, здоров'я та майбутнє дитини [11, с. 209]. Зважаючи на те, що серед представників різних груп віруючих християн є така категорія, як учні загальноосвітніх та недільних православних шкіл, важливого ціннісного значення для православних викладачів набуває поняття педагогічного милосердя.

Милосердя розглядається нами як один з основоположних принципів європейської інтеграції молодого покоління України на основі ідентичних християнських цінностей.

Одним з основоположних принципів європейської інтеграції молодого покоління України на основі ідентичних християнських цінностей є принцип толерантності молоді, який вимагає вироблення нових концептуальних, методологічних і аксіологічних підходів у філософсько-освітній парадигмі, без чого неможливо досягти тих цілей у сфері освіти, які висуваються як на міжнародному, так і на національно-державному рівні.

Історична можливість розв'язання впродовж століть основних неподоланих протиріч з позицій толерантності так і не стане реальною дійсністю, якщо не знайде свого втілення у філософських, освітніх, політичних і вольових і при цьому відповідним чином системно-різномірівнево організованих людських прагнень.

Висновки і перспективи. Соціокультурна значущість толерантності полягає у тому, що вона не лише дозволяє побачити перспективу подолання протиріч і руйнівних конфліктів, але й здатна пробудити необхідну соціальну енергію суспільства і кожного її

члена, тому що виступає особливою духовно-моральною цінністю, котра рівною мірою є дорогою і значущою для кожної людини безвідносно до будь-яких відмінностей та особливостей, що відрізняють їх один від одного.

Водночас в процесі європейської інтеграції молодого покоління України поняття толерантності нерідко розуміється філософами, релігієзнавцями і теологами по-різному. Уникнути таких суперечностей можливо на основі виявлення ідентичних християнських цінностей, які мають бути покладені в основу розуміння цього поняття. Секуляризація сучасного суспільства призвела до того, що гомосексуалізм в багатьох країнах Європи починає сприйматися в контексті толерантності. Безперечно, цінність людського життя і повага до людини є базовими цінностями життя кожного християнина. Водночас в Святому писемі гомосексуалізм оцінюється як содомський гріх. Саме тому, в контексті християнської аксіології, поняття толерантності автоматично не включає в себе позитивного ставлення до таких явищ як гомосексуалізм, вживання «легких наркотиків» та інших проявів «сучасного стилю життя», поширених в багатьох європейських країнах. Терпиме ставлення до людини і при цьому твереза оцінка її поведінки, звичок і сприйнятого нею стилю життя, можливе лише за умов повсякденного утвердження християнських цінностей в духовно-моральне буття людини.

Безумовно, спільними для представників усіх християнських конфесій є десять заповідей Ісуса Христа. Саме тому представники різноманітних християнських релігійних організацій в Україні та інших країнах світу прагнуть любити Бога усім своїм серцем і ближнього свого як самого себе. Без виконання цих заповідей неможливо усвідомлювати себе справжнім християнином.

Отже, повага до людської гідності, свобода, толерантність, справедливість, відповідальність, милосердя, миротворчість і примирення розглядаються нами як один з основоположних принципів європейської інтеграції молодого покоління України на основі ідентичних християнських цінностей.

References

1. Julyman, E. (2015). Lecture: On peacemaking and reconciliation. Available at: <https://platfor.ma/society/56703bc95a769>.
2. Dobronravova, I. (2003). *Filosofiya nauki i sinergetika obrazovaniya* [Philosophy of Science and Synergetics of Education]. Higher Education of Ukraine, 2, 7-13.
3. Kadikalo, A. M. (2005). *Problema svidomosti u konteksti vzayemodopovnennya relihiynoho i naukovoho diskursiv* [The problem of consciousness in the context of complementary religious and scientific discourses]. Kyiv, 160.

4. Kozlovsky, O. R. (2006). Relihiyna svidomist' ta relihiyni praktyky naselennya suchasnoyi Ukrayiny yak predmet sotsial'no-filosofs'koho analizu [Religious consciousness and religious practices of the population of modern Ukraine as a subject of socio-philosophical analysis]. Kiev, 187.
5. Mecdlov, M. P., Gavrilov. Yu. A., Shevchenko, A. G., About the social portrait of a modern believer. Available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/368/963/1216/008Mchedlov.pdf>.
6. Pirog, G. V. (2005). Tsinnisna pryroda relihiyi (aksiolohichnyy analiz khrystyianstva) [Valuable nature of religion (axiological analysis of Christianity)]. Instytut filosofiyi imeni Hryhoriya Skovorody NAN Ukrayiny. Kiev, 18.
7. Sidorkina, O. M. (2011). Dynamika reliynoyi svidomosti: metodolohichnyy aspekt [Dynamics of the Reality Consciousness: Methodological Aspect]. Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy, Cultural, 2, 56-59.
8. Khomyakov, M. B. (2003). Tolerantnost' paradoksal'naya tsennost' [Tolerance paradoxical value]. Journal of Sociology and Social Anthropology, 4, 98-112.
9. Khromets, V. L. (2010). Strukturna klasyfikatsiya relihiyi [Structural classification of religion]. Scientific Herald of Chernivtsi University: Philosophy, 512-513, 185-191.
10. Chekalenko, L. (2014). European values are the fundamental principles of European integration. Available at: http://lyudmilache.at.ua/blog/evropejski_cinnosti_osnovopolozhni_principi_evropejskoji_integraciji/-06-19-4.
11. Shynkaruk, V. D. (2015). Vykhovannya myloserdya maybutnikh pedahohiv u protsesi pozaudytornoyi diyal'nosti [Educating the Merciful Future Teachers in the Non-Auditory Activity]. Spirituality of Personality: Methodology, Theory and Practice, 4(67), 207-215.
12. Brown, W. (2006). Regulating aversion. Tolerance in the age of identity and empire. Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/tolerantnost-i-ee-granitsy#ixzz4fSr06vbe>.

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ ИДЕНТИЧНЫХ ХРИСТИАНСКИХ ЦЕННОСТЕЙ

А. Г. Гавеля

Аннотация. Рассмотрены аксиологические основы формирования самосознания современного православного христианина. Понятие толерантности рассматривается в контексте секуляризации современного европейского общества. Указаны идентичны украинской культуре христианские ценности, среди которых уважение человеческого достоинства, свобода, толерантность, справедливость, ответственность, милосердие, миротворчество и примирения.

Ключевые слова: аксиологические основы, свобода, толерантность, справедливость, ответственность, милосердие, миротворчество, примирение, идентичные христианские ценности

BASIC PRINCIPLES OF THE EUROPEAN INTEGRATION OF THE YOUNG COLLECTION OF UKRAINE BASED ON IDENTICAL CHRISTIAN VALUES

O. R. Gavelya

Abstract. *The axiological principles of the formation of the consciousness of a modern Orthodox Christian are considered. The concept of tolerance is considered in the context of the secularization of modern European society. The Christian values identical to Ukrainian culture are outlined, among them: respect for human dignity, freedom, tolerance, justice, responsibility, mercy, peacekeeping and reconciliation.*

Keywords: *axiological principles, freedom, tolerance, justice, responsibility, mercy, peacekeeping, reconciliation, identical Christian values*

УДК 304.4:[321.0+378.4-029:3

МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УНІВЕРСИТЕТУ, ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ОСВІТІ

М. В. МИХАЙЛІЧЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри методики навчання та управління навчальними
зкладами

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

E-mail: kadry2014@nubip.edu.ua

Анотація. У статті зазначається, що курс української держави на децентралізацію державної влади потребує механізмів реалізації й може бути реалізованим поетапно; підкреслюється плідність ідей соціального партнерства і створення моделі державно-громадського управління освітою; визнається необхідність та своєчасність розроблення і прийняття «Стратегії розвитку вітчизняної системи державно-приватного партнерства на 2015-2025 роки»; аналізуються проблеми, що при цьому виникають, і пропонуються заходи щодо їх нейтралізації.

Ключові слова: освіта, університет, держава, влада, громадянське суспільство, бізнес, взаємодія, стратегія, мегатренд, державно-приватне партнерство, державно-громадське управління

Актуальність. Проголошена Українською державою теза про децентралізацію влади є обнадійливою і привабливою для освітян.